

Corrigiola litoralis L. na Pomorzu Gdańskim

Corrigiola litoralis L. in the Pomorze Gdańskie region

TOMASZ S. OLSZEWSKI

T. S. Olszewski, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, e-mail: tso@univ.gda.pl

ABSTRACT: The distribution of *Corrigiola litoralis* in the Pomorze Gdańskie region is described. Only locality in the region was situated near Gdańsk. The species is regionally extinct (RE) in Pomorze Gdańskie.

KEY WORDS: *Corrigiola litoralis*, regionally extinct species, Pomorze Gdańskie

Wprowadzenie

Nadbrzeżycza nadrzeczna *Corrigiola litoralis* L. (Caryophyllaceae) jest drobną, przylegającą do podłoża rośliną jednoroczną. Spotyka się ją na aluwkach dużych i średnich rzek, na wilgotnym, piaszczysto-żwirowym podłożu, zwykle zasobnym w związki azotu (Cooker 1962; Jackowiak 1988, 2001).

Roślina ta występuje w Europie Zachodniej i Południowej, Afryce Północno-Zachodniej i na Bliskim Wschodzie, ponadto jako wprowadzona w Ameryce Północnej. W Polsce, przez którą przebiega wschodnia granica zasięgu gatunku, występuje on głównie w zachodniej części kraju, w dorzeczu Odry, nieliczne stanowiska są znane także z Polski Północnej (Hultén, Fries 1986a, b; Zając, Zając 2001).

Corrigiola litoralis jest gatunkiem narażonym (V) w skali Polski (Zarzycki, Szelaąg 2006), na Pomorzu Zachodnim wymierającym (E) (Żukowski, Jackowiak 1995), a na Pomorzu Gdańskim regionalnie wymarłym (RE) (Markowski, Buliński 2004).

Celem pracy było poznanie rozmieszczenia i weryfikacja kategorii zagrożenia *Corrigiola litoralis* na Pomorzu Gdańskim. Została ona wykonana w ramach prac nad nową wersją czerwonej listy Pomorza Gdańskiego oraz krytycznym wykazem roślin naczyniowych regionu.

1. Materiał i metody

Materiał do badań nad rozmieszczeniem stanowiły dane literaturowe z okresu 1894-1976, wyniki własnych badań terenowych przeprowadzonych w latach 2009-2011 oraz okazy zdeponowane w Zielniku Instytutu Ekologii i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (TRN). Granice Pomorza Gdańskiego przyjęto za Markowskim i Bulińskim (2004).

Na podstawie zebranych danych sporządzono wykaz stanowisk, z lokalizacją w sieci kwadratów ATPOL (por. Zajac 1978), w postaci uszczegółowionej, tj. w kwadratach niższego rzędu o boku 5 km (por. Markowski, Buliński 2004). W przypadku dawnych, niemieckich nazw geograficznych, dla których nie udało się ustalić obecnego polskiego odpowiednika, podano ich oryginalną pisownię.

Zgromadzone dane posłużyły do sporządzenia mapy rozmieszczenia *Corrigiola litoralis* na Pomorzu Gdańskim w siatce kwadratów ATPOL.

2. Wyniki

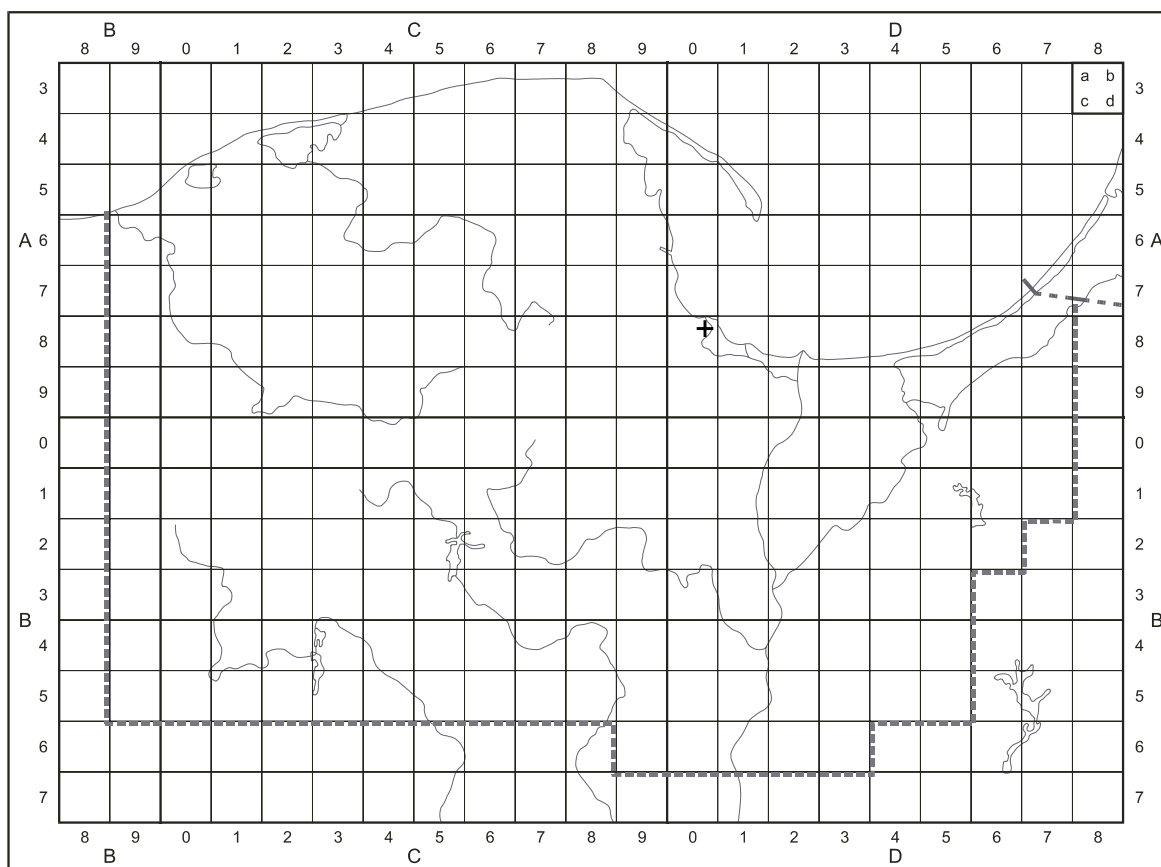
Wykaz stanowisk

DA80b – Gdańsk-Westerplatte, Riff, 1891 (*Bail s.n.*, TRN); Gdańsk-Westerplatte (okaz zielnikowy Bail 1891 za Schwarz 1967); okolice Gdańska (Bail 1894); Schwarz (1967) i Misiewicz (1976) nie odnaleźli gatunku; w latach 2010-2011 nie odnotowano (T. S. Olszewski 2010-2011, mat. niepubl.) (ryc. 1).

3. Podsumowanie wyników i dyskusja

Na terenie Pomorza Gdańskiego odnotowano tylko jedno stanowisko *Corrigiola litoralis*. Schwarz (1967) w oparciu o okaz zebrany przez Baila w 1891 r. podaje je z Westerplatte. Autor ten w wydanej kilka lat później pracy (Bail 1894) wymienia gatunek z okolic Gdańska, nie precyzując jednak położenia stanowiska. Prawdopodobnie chodzi o to samo stanowisko, zlokalizowane nad Wisłą Martwą, co odpowiada wymaganiom siedliskowym gatunku. Stanowi ono najdalej na północ wysuniętą część jego zasięgu w Polsce (por. Zajac, Zajac 2001).

Stanowisko to ma współcześnie charakter historyczny. Gatunek podawany był tu pod koniec XIX w. i w okresie późniejszym nie został odnotowany (por. Schwarz 1967; Misiewicz 1976). Nie odnaleziono go także w sąsiedztwie podawanego stanowiska, nad Wisłą Martwą i Śmiałą, na preferowanym przez gatunek siedlisku brzegów rzecznych (T. S. Olszewski 2009-2010, mat. niepubl.). Zanik nadbrzeżycy nadrzecznej związany był tutaj przypuszczalnie z prze-

Ryc. 1. Rozmieszczenie *Corrigiola litoralis* na Pomorzu Gdańskim.

Fig. 1. Distribution of *Corrigiola litoralis* in the Pomorze Gdańskie region.

kształceniem jej siedlisk spowodowanym umacnianiem, regulacją i zabudową brzegów Wisły (por. Jackowiak 1988).

Prawdopodobnie w podobnym okresie *Corrigiola litoralis* ustąpiła także z sąsiednich stanowisk, położonych na północnym i północno-wschodnim skraju zasięgu w Polsce. Abromeit i in. (1898) podają, że stanowiska w Szczytnie (kwadrat ATPOL EB75) nie udało się potwierdzić w 1886 r. i w okresie późniejszym. Z kolei stanowisko z okolicy Nadarzyc (kwadrat BB86) nie zostało potwierdzone po 1877 r. (Ruhmer 1878; *Ruhmer s.n.*, 1877, TRN). Nieco dłużej gatunek występował w dolnym biegu Odry (por. Decker 1911; Holzfuss 1925; Liebbert 1934; Zając, Zając 2001).

Wobec znacznego przekształcenia i zniszczenia siedlisk zajmowanych niegdyś przez *Corrigiola litoralis*, jak również nie odnalezienie jej w ciągu ostatnich 115 lat, stanowisko w Gdańsku można uznać za historyczne. Tym samym status nadbrzeżycy nadrzecznej na Pomorzu Gdańskim jako gatunku regionalnie wymarłego (RE) nie uległ zmianie. W związku z ustępowaniem gatunku w Polsce (por. Jackowiak 1988, 2001) prawdopodobieństwo ponownego pojawu w regionie jest niewielkie. Stanowiska w północnej części kraju zanikły stosunkowo wcześniej i są oddalone od istniejących obecnie nielicznych miejsc występowania gatunku. Ponadto populacje krajowe podlegają prawdopodobnie szeregowi

niekorzystnych zjawisk związanych z kresem zasięgowym (por. np. Durka 1999). Tym nie mniej zaleca się okresowe poszukiwanie gatunku na odpowiednich dla niego siedliskach w regionie.

Podziękowania

Autor składa serdeczne podziękowania koleżance dr Joannie Bloch-Orłowskiej za pomoc w wykonaniu mapy.

Literatura

- ABROMEIT J., NEUHOFF W., STEFFEN H. 1898. Flora von Ost- und Westpreussen. 1/1-25. Kommissionsverlag Gräfe und Unzer, Berlin, Königsberg, s. 1-402.
- BAIL 1894. Bez tytułu. – W: Bericht über die fünfzehnte Wander - Versammlung des westpreussischen botanisch-zoologischen Vereins zu Marienburg Wpr., am 7. Juni 1892. – Schrift. Naturf. Ges. Danzig N. F. 8(3-4): 2-3.
- COOKER P. D. 1962. Biological Flora of the British Isles No. 86. *Corrigiola litoralis* L. – J. Ecol. 50(3): 833-840.
- DECKER 1911. Beiträge zur Flora der südlichen Neumark und der östlichen Niederlausitz. – Verh. Bot. Ver. Brandenburg 53: 87-269.
- DURKA W. 1999. Genetic diversity in peripheral and subcentral populations of *Corrigiola litoralis* L. (Illecebraceae). – Heredity 83(4): 476-484.
- HOLZFUSS E. 1925. Aus der Pflanzenwelt der „Mönne“. – Abh. Ber. Pommersch. Naturf. Gess. 5: 72-75.
- HULTÉN E., FRIES M. 1986a. Atlas of North European vascular plants North of the Tropic of Cancer I. Introduction, taxonomic index to the maps 1 – 996, maps 1 – 996. Koeltz Scientific Books, Königstein, xvi + 498 ss.
- HULTÉN E., FRIES M. 1986b. Atlas of North European vascular plants North of the Tropic of Cancer III. Commentary to the Maps. Total Index. Koeltz Scientific Books, Königstein, s. 969-1172.
- JACKOWIAK B. 1988. [V, R] *Corrigiola litoralis* L. – W: JASIEWICZ A. (red.), Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. Cz. I. – Fragm. Flor. Geobot. 33(3-4): 343-348.
- JACKOWIAK B. 2001. CR *Corrigiola litoralis* L. Nadbrzeżycza nadrzeczna. – W: KAŹMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K. (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Polska Akademia Nauk, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody, Kraków, s. 104-105.
- LIEBBERT W. 1934. Dritter Beitrag zur Flora der nördlichen Neumark. – Verh. Bot. Ver. Brandenburg 75: 272-296.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomerania. – Acta Bot. Cassub., Monogr. 1: 1-75.
- MISIEWICZ J. 1976. Flora synantropijna i zbiorowiska ruderalne polskich portoiw morskich. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk, 321 ss.
- RUHMER G. 1878(1879). Bericht des Herrn G. Ruhmer über seine Untersuchung des Kreises Deutsch-Krone 1877 und den Anfang der Untersuchung des Kreises Flatow 1877. –

- W: Bericht über die sechszehnte Versammlung des preussischen botanischen Vereins zu Neustadt (Westpr.) am 1. October 1877. – Schrift. Physik.-ökon. Ges. Königsberg 19: 49-58.
- SCHWARZ Z. 1967. Badania nad florą synantropijną Gdańska i okolicy. – Acta. Biol. Med. Soc. Sci. Gedan. 11: 363-494.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – Wiad. Bot. 22(3): 145-155.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Nakł. Prac. Chorologii Komputerowej Inst. Botaniki UJ, Kraków, xii + 716 ss.
- ZARZYCKI K., SZELAĞ Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. – W: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELAĞ Z. (red.), Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 9-20.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. – W: ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. (red), Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. – Pr. Zakł. Taks. Rośl. UAM w Poznaniu 3: 9-96.